

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ШВЕЦІЇ

HISTORICAL PRECONDITIONS FOR MODERN READING POLICY IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF SWEDEN

Стаття присвячена дослідженню розвитку політики читання в Швеції у ХХ столітті, який зумовив її сучасний стан в цій країні. Особливістю Швеції по відношенню до інших країн Західної Європи та навіть інших країн Європейської Півночі є те, що читання вважається одним із ключових видів діяльності, які сприяють розвитку особистості та демократії на користь країни. Це положення підтверджується наявністю мережі бібліотек, працівники якої беруть активну участь у поширенні якісної літератури та навчанні навичок інформаційного читання. Читання як процес складання слів у речення та формування образів, описаних у них, розвиває уяву та, як наслідок, творчі здібності та навички. Отже, сприяння розвитку навичок читання, особливо в період інтенсивного втілення в життя новітніх інформаційних технологій, запобігає втрачання творчого потенціалу нації.

Дослідження виявило, що в ХХ столітті в Швеції політика сприяння читанню спиралася насамперед на друк та розповсюдження якісної літератури. Вважалося, що грамотна людина сама стане активним читачем, якщо її заохотити. У ХVІІІ столітті за грамотність населення та здатність читати релігійну літературу були відповідальними священники, які відвідували парафіян та перевіряли їхню грамотність. В ХХ столітті цю роль підхопили бібліотеки, які набували все більшого авторитету, та бібліотекари відвідували громадян, навчаючи їх що і як читати дітям. Бібліотеки на виробництві отримували фінансову підтримку держави до моменту, коли їхня діяльність не стала зняряддям боротьби за права робітничого класу, в тому числі за безкоштовну державну освіту. Надалі політика читання в Швеції перемістила акцент на розвиток індивідуальних навичок та літературних смаків громадян, починаючи з дитячої літератури та базуючись на припущенні, що дитина, набуваючи вміння та любов до читання, в дорослому віці залишиться захопленим читачем.

Ключові слова: навчання читанню, політика читання, творчий потенціал, біблі-

отеки, розвиток індивідуальних навичок, Швеція.

The paper is devoted to the investigation of a reading policy in Sweden in the 20th century which caused its modern situation in this country. The peculiarity of Sweden comparing with other countries of Western Europe is the fact that reading is considered to be one of key activities promoting the development of personality and the democracy for the good of the country. This statement is confirmed by the network of libraries which take part in the distribution of qualitative literature and teaching the skills of informative reading. Reading as a process of forming sentences from the words and then creating images develops imagination and, as a result, creative skills. Therefore, promoting the development of reading skills, especially, in the period of intensive implementation of information technologies, prevents losses of creative potential of the nation. The investigation revealed that in the 20th century in Sweden, the policy of reading promotion was based first and foremost on printing and distributing the qualitative literature. It was thought that a literate person would become an active reader on their own if being promoted properly. In the 18th century, clergymen were responsible for the literacy of Sweden population and their ability to read the religious literature. They visited parishioners at their homes and checked their literacy by tests. In the 20th century these activities belonged to the libraries, and librarians gained the authority to visit citizens and teach them what and how to read to their children. Libraries at the workplace got the financial aid from the state until they became the tool for the fight for the workers' rights. Then the reading policy shifted the emphasis to the development of the citizens' personal skills and literature tastes beginning from the children's literature and basing on the assumption that a person gaining reading skills in their childhood would stay a good reader while growing.

Key words: teaching reading, reading policy, creative potential, library, development of personal skills, Sweden.

УДК 37.016:003-028.31(485)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.6>

Фучила О.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В сучасному шведському політичному дискурсі читання – та особливо – читання художньої літератури – розглядається як дещо абсолютно позитивне, та рішення багатьох соціальних проблем. З часів закінчення Другої світової війни читання стало важливим політичним зняряддям у бажанні зробити громадян більш продуктивними, демократичними та здатними прожити гідне і щасливе життя. В той же час, деякі читачі та жанри вважаються проблемними, та ці проблеми потрібно вирішувати через державну політичну діяльність.

Важливим для розуміння в цих документах є формулювання національної мети, яка має бути досягнута в результаті втілення закону. Ця мета

звучить так: «Кожна особа в Швеції повинна, незалежно від походження та специфічних обставин життя, мати можливість розвивати здатність якісно читати та мати доступ до високоякісної літератури» [15, с. 22].

«Важливість вміння читати не можна переоцінити. Вміння читати є важливим компонентом лінгвістичних умінь загалом. Лінгвістичні уміння є фундаментальними як для здатності висловлювати свою думку та розуміти думки інших людей; для рефлексії; щоб розуміти відносини; щоб робити висновки; та щоб підбирати аргументи» [15, с. 7].

Історію розвитку читання потрібно вивчати так само, як і сучасну ситуацію, шукаючи в ній приклади позитивних політичних та культурних заходів,

які можна застосовувати в поточний період часу. Більше того, новітні підходи до читання в умовах стрімкого технічного прогресу можна краще формувати, порівнюючи їх з історичними практиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження ролі читання у сучасному інформаційно-медійному світі та його впливу на життя та громадянську свідомість людини в умовах держави загального добробуту, проводили вчені різних країн світу, в тому числі, Швеції. Деякі особливості навчання читання в Швеції, країні із розвинутою мережею бібліотек та історично сформованою культурою читання, заслуговують на увагу світового загалу. Над дослідженням проблеми працювали, зокрема, такі організації, як уряд Швеції, світові та шведські науковці Е. Бельфіоре, М. Долаткхає, П. Дуелунд, А. Френандер, Т. Гардінг, А. Гедемарк, Б. Йонструд, С. Келлі, Л. Ліндсколд, Т. Нигрен, Р. Сальо тощо, та українські науковці О. Матвійчук, Г. Онкович, К. Смаль, Н. Хамітов, Я. Шведова та інші досліджували важливість навчання та розвитку читання як інструменту формування свідомого громадянина сучасного суспільства та можливості втілення його використання в освітній процес. Варто проаналізувати досвід Швеції як розвинутої демократичної країни, в якій навчання читання історично приділяли надзвичайну увагу, щоб використовувати читання як засіб формування творчих можливостей громадян та їхнього світогляду.

Мета статті. Проаналізувати особливості формування політики навчання читання, базуючись на досвіді Швеції.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи політику розвитку читання, потрібно відмітити, що ситуація в Швеції є винятковою порівняно із іншими країнами західної Європи. Унікальною Швецію робить довготривала традиція керування населенням у сфері читання, тобто, надання порад про те, як і що читати в сімейному колі. Наприклад, у XVIII ст. голови родин були відповідальними за вміння читати членів їхніх родин. Священики були зобов'язані щороку проводити опитування (шв. – *husförhör*), щоб керувати поширенням релігійних знань, а також грамотністю усіх парафіян [8].

Більше того, рух за безкоштовну загальну освіту з кінця XIX ст. спирався в основному на читання у гуртках та циркуляції текстів через бібліотеки та розповсюджувачів у боротьбі за загальне право голосу, невід'ємне від права на освіту, таким чином розташовуючи індивідуальні навички та книги у саме серце історії шведської демократії [2].

Вивчення політики щодо читання, як і дослідження її суті на протязі часу демонструє, що історія та прогрес розвиваються не лінійно. Таку політику можна розглядати як результат політичної раціональності, що уможливорює певні політичні

дії. Цю раціональність можна проаналізувати, щоб визначити, як її аспекти трансформувалися, розширювалися чи зменшувалися на протязі часу.

Політику читання для кожного громадянина часто досліджують з різних позицій, як, наприклад, з точки зору освітньої політики [17] чи культурної політики [9]. Однак, у контексті північних країн, різні напрямки політики стосовно літератури, бібліотек, освіти в загальному та безкоштовної публічної (державної) освіти мають спільне підґрунтя, а саме, ідеї так званої «Просвіти» (нім. – *Bildung*, шв. – *bildning*) та кампаній щодо безкоштовної публічної (державної) освіти [11]. Отже, досліджуючи сучасну політику Швеції стосовно читання, її культурну політику в минулому та найсучасніші дослідження у цій сфері, потрібно розглядати роль «Просвіти» в цих процесах.

Дослідники культурної політики у країнах Європейської Півночі визначили та описали спільні її особливості та зміни. В усіх цих країнах вона будується саме на принципах «Просвіти», яка є комбінацією вимог до культурного та соціального добробуту як необхідних інструментів для особистісного розвитку, що в результаті викликає отримання значних державних субсидій на виробництво та розвиток предметів культури в суспільстві та розвиток самої культури.

«Просвіта» є комплексною концепцією із довгими традиціями. Загалом, вона почалася із цивілізаційних проектів епохи Просвітництва разом із ідеалами німецького буржуазного суспільства того часу. Вона закликала до розвитку та культивування не тільки (і не стільки) особистості, скільки усього людства. Цей ідеал пізніше був вбудований у рух за безкоштовну державну освіту (шв. – *folkbildning*), який поєднував прагнення до демократії із більш давніми індивідуалістичними та буржуазними ідеалами, та був центральним у шведській культурній політиці та громадянському суспільстві [5, с. 162].

Хоча ідеали безкоштовної державної освіти були егалітарними, робітничий рух визнавав чітку ієрархію, в якій буржуазне мистецтво вважалось значно вищим від аматорської культури або культури мас-маркету. У країнах Європейської Півночі «Просвіта» була знаряддям робітничого руху, який використовували представники робітничого класу як для класової боротьби, так і для підвищення освітнього рівня самих робітників, тобто, як необхідний інструмент для досягнення рівності.

Проект «Просвіта», як складова руху за безкоштовну державну освіту, почав втрачати своє значення з побудовою держави загального добробуту. Більш конкретно, роль культурної та гуманістичної освіти була перевершена впливами соціальних наук. Але рух за безкоштовну державну освіту був усе ще впливовим в Швеції у XX ст. серед освітніх асоціацій (шв. – *studieförbund*) та профспілок.

Коли політика держави загального добробуту була впроваджена у Швеції, політики та лідери робітничого руху припустили, що зі зростанням добробуту шведи «автоматично почнуть брати активну участь в культурному житті країни, наприклад, читаючи високоякісну літературу» [4, с. 130]. Це припущення все більше критикували політики та представники інтелектуальної еліти після Другої Світової війни. Декілька ініціатив уряду щодо культури та літератури були започатковані у 60-х р.р. XX ст., щоб зробити якісну культуру доступною для кожного громадянина, незалежно від освіти та місця проживання.

Подібних заходів, відомих як демократизація культури, було вжито і в Європі. Коли описують історію культурної політики у Західній Європі, зазвичай посилаються на парадигму раціональності. Культурна демократія була прикладом домінуючої парадигми, яка виникла у 70-х р.р. XX ст. щоб розширити концепцію культури, включаючи культурні засоби інші ніж так зване «витончене мистецтво» у намаганні досягти культурного різноманіття. У 80-х роках культура стала важливим фактором економічного і регіонального розвитку. В Європі за останні десятиліття культуру та культурну політику використовували як інструмент для різноманітних цілей, як наприклад, емансипації через заангажованість чи підсилення націоналізму та правого популізму [3].

В Швеції існує міцна тенденція до інтегрування культурної політики в інші політичні сфери. Одним із прикладів є соціальна політика з її соціально-орієнтованою програмою де бібліотекари відвідують родини із новонародженими щоб навчати батьків як читати їхнім дітям [12]. В контексті Швеції цей загальний розвиток не є результатом стрімких змін або нових напрямків культурної політики, радше його потрібно розглядати як процес «осадження», де нові шари додаються до вже існуючої політики [7].

Розглядаючи політику читання в Швеції, увагу потрібно приділяти іншим напрямкам розвитку між 60-ми та 80-ми р.р. XX ст. Один з них – це більше зосередження на технологіях та навичках. Коли в 1962 р. була впроваджена нова обов'язкова поглиблена шкільна система, відбулася різка зміна у причинах для читання літератури подана в документах освітньої політики, де «що читати» було замінено на «як читати» – «від керування смаком до керування навичками» [11, с. 52].

Інформативне читання, або швидка ідентифікація правильної інформації в тексті, проходило червоною ниткою через освіту Швеції з 60-х р.р. XX ст., задовго до появи сучасних інформаційних технологій, що сьогодні асоціюються із швидким фрагментаризованим читанням [13]. Керування навичками також було відображене в змісті роботи бібліотек, де бібліотекари інструкували батьків як

вони мають розвивати та підтримувати грамотність своїх дітей, фокусуючись на освітніх аспектах читання [6]. Паралельний напрямок розвитку політики читання, що виник в Швеції в 60-х р.р. XX ст., являв собою постійний конфлікт ідей «Просвіти» із ідеями розвитку особистості. В той час вважалося, що «Просвіта» обмежувала особистість до об'єкту, що його «вплавляли» у певну форму, і де ідеалом була адаптація особи до умов соціуму, а не її зміни.

Переходячи до 80-х р.р. XX ст., потрібно ствердити, що основна проблема політики читання суттєво змінилася. Завдання розповсюдження якісних книг вже не було першочерговим, його місце зайняло поширення нових видів інформації та комунікаційних технологій, хоча останні сприймалися як такі, що захоплюють увагу людей, відволікаючи їх від читання. Політика читання з 80-х р.р. базувалася на ствердженні, що легка доступність нових медійних засобів та їхнього контенту спантеличувала дітей та молодь і мала негативний вплив на їхні погляди на світ: «Різноманітні медійні засоби конкурують у боротьбі за глядачів, слухачів та читачів. Це веде до перекручення інформації, а також до поляризації та спрощення контенту. Діти та молодь отримують фрагментарний погляд на світ» [16, с. 81].

Точніше, нові медійні засоби спотворювали досвід дітей про світ, відтягуючи їхню увагу від читання книг. Це було сформульовано як основна проблема політики читання в той час. У порівнянні із попередніми постановами уряду, це вело до суттєвих змін в образі ідеального читача та читання (результати процесу) та адміністративних заходів [1]. В цей період часу в політиці читання з'являються ствердження, що постачання громадянам якісної літератури не є достатнім, щоб зробити з них читачів, оскільки попри всі зусилля в суспільстві все ще існувала велика група людей, що не читають. Запропоновані рішення мали активно сприяти читанню якісної літератури, особливо дітьми та для дітей: «Метою є збільшення усвідомлення корисності читання якісної літератури представниками нового покоління. Впродовж довшого часу ці заходи зменшать значну на сьогодні кількість людей, що не читають» [16, с. 85].

Таким чином, зміни в адміністративних заходах можна описати як перехід від розповсюдження книг до активного стимулювання читання. Останнє базується на припущенні, що якщо діти зрозуміють позитивні сторони читання книжок за допомогою активного сприяння процесу, тобто, читанню вдома та в дошкільних установах, вони стануть ідеальними дорослими читачами. В Швеції у 80-х р.р. основною цільовою групою стали діти і, можливо, саме тому упевнений когнітивний підхід став домінуючим у політиці читання цього періоду.

Сьогодні поточна культурна політика стосовно читання майже повністю фокусується на необхідності людей читати більше та читати певним чином, розвиваючи потрібні для цього навички. В інших країнах, де до літератури так само як і в Швеції ставляться як до частини культурної політики, остання зазвичай складається із дій в напрямку розвитку друкарської промисловості, а не особистості читачів.

Відповідно, політичні амбіції щодо заохочення читання у приватних домівках робить Швецію передовою у порівнянні із такими країнами, як Німеччина та Норвегія [10]. Сьогодні мотивація щодо керування людьми щодо якісного читання не базується на релігійних міркуваннях як у XVIII ст., але виникла внаслідок очевидної кризи у читанні, яку виявили масштабні міжнародні дослідження як, наприклад, Програма міжнародного оцінювання учнів (англ. – Programme for International Student Assessment, PISA), яка показала падіння читацьких здібностей дітей та молоді [14].

Щоб впоратись із цим, на протязі останнього десятиріччя було вжито певних політичних заходів від підвищеної підтримки проектів із сприяння читанню у бібліотеках та школах до візитів бібліотекарів у домівках громадян, особливо у малозабезпечених районах [12]. Як показують ці приклади, домашнє читання – поза системою освіти – завжди вважалося в Швеції настільки важливими, щоб не залишати їх без уважного керівництва.

Висновки. Вважають, що ключовою рисою сучасної політичної раціональності, як її розуміли в XIX та XX століттях, є те, що державі потрібно турбуватися про громадян настільки, щоб вони певним чином відповідали потребам держави та її зміцненню. Тобто, читання можна розуміти як конкретну політехнологію, яка виховує людей та інтегрує їх у суспільство. Іншими словами, держава не підтримує читання лише для добра її громадян. Вона очікує щось за це: продуктивних працівників, старанних учнів у школах, творчих студентів в університетах та осіб, що здатні критично мислити. Досвід Швеції показує, що продуктивна політика стосовно читання здатна значно підняти працездатність та творчий рівень громадян та держави в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Aesthetics and Politics: A Nordic Perspective on How Cultural Policy Negotiates the Agency of Music and Arts / ed. by O. M. Hylland, E. Bjurström. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. 210 p.

2. Bengtsson, E. The Swedish Sonderweg in Question: Democratization and Inequality in Comparative Perspective, с. 1750–1920. *Past & Present*, 244(1). 2019. P. 123–161.

3. Bonet L., Négrier E. The Participative Turn in Cultural Policy: Paradigms, Models, Contexts. *Poetics*. 2018. 66. P. 64–73.

4. Frenander A. Kulturen Som Kulturpolitikens Stora Problem: Diskussionen Om Svensk Kulturpolitik Fram Till 2010. Möklinta: Gidlund, 2014. 305 p.

5. Harding T. Bildning as a Central Concept in the Cultural Policy of the Swedish Government: From Arthur Engberg to Alice Bah Kuhnke. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 18(2). 2015. P. 162–181.

6. Hedemark Å., Lindberg J. Babies, Bodies, and Books: Librarians' Work for Early Literacy. *Library Trends*, 66(4). 2018. P. 422–441.

7. Henningsen E. Kulturpolitikens sedimentering – Kulturløftet som kulturpolitisk vekstperiode. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 18(1). 2015. P. 28–40.

8. Johansson E. The History of Literacy in Sweden, in comparison with some other countries. *Educational Reports, Umeå*, No. 12. 1977. P. 2–42.

9. Kann-Rasmussen N., Balling G. Ikke-læsning som "problem" i dansk kulturpolitik: En analyse af læsekampagnen Danmark Læserin. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 18(2). 2015. P. 250–266.

10. Lindsköld L. A Politics for Readers, Not for Books: Current Tendencies in Swedish Literature Policy. The 12th International Conference of Cultural Policy Research (ICCP), Antwerpen, Belgium, September 19–22, 2022.

11. Lindsköld L., Dolatkah M., Lundh A. Aesthetic Reading as a Problem in Mid-20th Century Swedish Educational Policy. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 23(1). 2020. P. 48–64.

12. Lindström Sol S., Ekholm D. Integrating Cultural and Social Policy Through Family Home Visits in Suburban Areas of Exclusion. *International Journal of Cultural Policy*, 27(7). 2021. P. 952–966.

13. Lundh A., Dolatkah M., Limberg L. From Informational Reading to Information Literacy: Change and Continuity in Document Work in Swedish Schools. *Journal of Documentation*, 74(5). 2018. P. 1042–1052.

14. OECD. PISA 2012 Results in Focus: What 15-year-olds know and what they can do with what they know. France, Paris: OECD, 2012. 564 p.

15. Regeringens proposition 2013/14:3. Läs för livet. Stockholm: Regeringskansliet, 2013. 74 p.

16. SOU (Statens offentliga utredningar). Läs mera! Slutbetänkande av 1982 års bokutredning. Stockholm: Liber/Allmänna förlaget, 1984 (30). 174 p.

17. Sundström Sjödin E. Where is the Critical in Literacy? Tracing Performances of Literature Reading, Readers and Non-Readers in Educational Practice: PhD diss. Örebro University, 2019. 120 p.